

DLA doktori értekezés tézisei

Mészáros Péter

AZ Ó-ANTIFÓNÁK ÉS MEGZENÉSÍTÉSEIK

Témavezető: Jobbágy Valér

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28. számú művészet- és művelődés-

történeti tudományok besorolású

doktori iskola

Budapest

2013

I. A kutatás előzményei

Kifejezetten az ó-antifónák megzenésítéseiről szóló irodalom eddig még nem született: A kutatás még nem foglalkozott az ó-antifónák szövegére írt többszólamú ciklusok, illetve különálló tételek rendszerezésével, mennyiségi és minőségi szempontból való értékelésükkel.

Magukkal a szövegekkel, liturgikus szerepükkel, a szövegek felépítésével és jelentésével kapcsolatosan bőségesen található irodalom a liturgia és a homiletika¹ tárgyán belül. Magyar nyelvű összefoglaló mű azonban ebben a témában sem készült.

Az antifóna műfajáról általában Dobszay László írt mértékadó művet (Dobszay László: *Az antifona*. Budapest: A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzenei Tanszéke és a Magyar Egyházzenei Társaság, 2004). Ebben Dobszay elhelyezi az ó-antifónákat a gregorián repertoáron belül kialakított rendszerébe, formai sajátosságaik miatt külön osztályként tekint azokra.

A kutatás eddig tehát nem fókuszált az ó-antifónák többszólamú feldolgozásaira, a mértékadó zenei lexikonok is csak

---

¹ Lásd például: A. Weber: „Die sieben O-Antiphonen der Adventsliturgie”. (In: Dr. P. Einig (szerk.): Pastor Bonus. Trier, 1906-07., 19. évf. 109-119.)

teljes ciklusról lehet beszélni, azaz az adott forrás mind a hét ó-antifónát magába foglalja, a többi tétel esetében valamelyik ó-antifóna különálló megzenésítéséről van szó. A korpusz lefedi a teljes zenetörténetet, így összehasonlíthatóvá vált az egyes korszakokban született tételek aránya. A vizsgálat nem várt eredményt hozott a huszadik században született teljes ciklusok kiugróan magas arányával.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

Arvo Pärt Sieben Magnificat Antiphonen című darabjának betanítása és előadása:

2007. december 16. Nagytétényi Kastélymúzeum

Discantus Énekegyüttes

2007. december 20. Szépművészeti Múzeum

Discantus Énekegyüttes

dolgozza fel az ó-antifónákat. A szakdolgozat vezérfonalát a fenti mű és az idő kapcsolatának vizsgálata jelentette. Éppen ezért a szakdolgozati téma kiterjedt a szöveg bemutatására, értelmezésére. A szöveg történelmi időben betöltött szerepének vizsgálatakor értelemszerűen adódott, hogy felsoroljam, milyen fontosabb művek születtek még ugyanerre a szövegre. A felsorolásba az irodalom alapján közel tízegynéhány szerző neve került. Ekkor vált világossá számomra, hogy a szövegre írt többszólamú megzenésítésekkel még alig foglalkozott a kutatás.

Az értekezés legnagyobb eredménye a forráskutatásban tett jelentős előrelépés. A létrejött korpusz nagysága mind az egyszólamú, mind pedig a többszólamú repertoár esetében elegendő volt ahhoz, hogy mérvadó következtetésekkel lehessen levonni a kutatás kitűzött céljainak megfelelően.

A gregorián korpuszt közel százötven antifonálé áttekintésével állítottam össze. Ebben majdnem azonos arányban szerepelnek a Cantus és a CAO-ECE adatbázisában található antifonálék. A repertoár területi eloszlására, az antifonálékban szereplő ó-antifónák és variánsaik elterjedtségére biztosan lehetett következtetni a korpusz nagysága miatt.

A többszólamú repertoár felkutatásával létrejött korpuszban összesen majdnem száz tétel található. Harminchárom tétel esetében

néhány szerzőt említenek, akik a zenetörténet folyamán megzenésítették a kérdéses szövegeket.

II. Források

A kutatás célja éppen az elsődleges források feltérképezése volt. Ezek azonban nem állnak kapcsolatban egymással, hiszen csak a közös szöveghasználat köti össze őket. Mivel eddig nem készült olyan összefoglaló mű sem, amely a kutatás kiindulási pontjául szolgálhatna, másodlagos forrás is alig szerepel a források közt. Egyedül az egyik nagy mértékadó zenei lexikon² tekinthető másodlagos forrásnak, ugyanis ezekben az ó-antifónák bemutatása után felsorolásra kerül néhány, az ó-antifónák szövegére írt többszólamú mű.

III. Módszer

A kutatás célja kettős volt. Egyrészt minőségi, másrészt mennyiségi képet adni az elsődleges forrásokról, azaz az ó-antifónák szövegére

---

² *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. Stanley Sadie (szerk.): 13. kötet (London: Macmillan, 2001): 459

írt egyszólamú és többszólamú tételekről. Ehhez egy vizsgálható, azaz elegendő elemszámmal rendelkező korpusz létrehozására volt szükség. A korpusz összeállítása különböző módszerrel zajlott a gregorián repertoár és a többszólamú tételek esetében:

Az egyszólamú repertoár kutatása két nagyobb internetes adatbázis, a Cantus³ és a CAO-ECE⁴ segítségével történt. Ezekben az egyes antifonálékban fellelhető ó-antifónák könnyen azonosíthatók voltak. A források eredete, kora is megállapítható volt a jelzetek segítségével.

A többszólamú források felkutatása egyrészt a hazai és nagyobb európai könyvtárak katalógusainak böngészésével, másrészt minden olyan internetes forrás bevonásával és abban való kereséssel zajlott, amely bármilyen módon utalhatott egy elsődleges forrás létrejöttére. Így a kutatás célpontjává váltak a tanulmányok, a hanghordozók kísérőfüzetei, a koncertek ismertetőfüzetei, illetve bármi más olyan dokumentum, amelyben említésre kerülhet bármelyik ó-antifóna. A keresés egyszerű szövegi egyezés alapján hozott eredményt. Az ó-antifónák kezdőszavaival való egyezés segítségével lehetett az elsődleges forrásokat felkutatni.

---

³ <http://publish.uwo.ca/~cantus/index.html>

⁴ http://www.zti.hu/earlymusic/cao-ece/cao_titlepage.htm

A forráskutatást korpuszelemzés követte. Az egyszólamú repertoár elemzése a területi eloszlás, a források kora szerinti eloszlás, az adott antifonálékban talált ó-antifónák száma és esetleges szövegi variációik szempontja szerint történt.

A felkutatott többszólamú források esetében megvizsgáltam a források zenetörténeti korszakonkénti eloszlását, valamint a teljes ciklusok, illetve a különálló, azaz egy-egy ó-antifóna szövegre írt tételek arányát egymáshoz képest.

Mivel az értekezés kereteit meghaladta volna az összes felkutatott forrás minőségi szempontból való elemzése, ezért a korpusz elemzését követően három esettanulmány példázta a források zenei értékét.

IV. Eredmények

Mivel tanulmányaim során előadóművészként kapcsolatba kerültem Arvo Pärt kórusdarabjaival, szakdolgozatomat⁵ Arvo Pärt: *Sieben Magnificat Antiphonen* című művéről írtam. Ez a mű német nyelven

---

⁵ Mészáros Péter: *Idő – ember – zene. „Időkapcsolatok” Arvo Pärtnél a Sieben magnificat-antiphonen című darabjának tükrében*. Szakdolgozat, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2006. (Kézirat).